

HALINA NUCKOWSKA
Lublin

JĘZYK LISTÓW PASTERSKICH
METROPOLITY A. SZEPTYCKIEGO
NA TLE UKRAIŃSKIEGO JĘZYKA LITERACKIEGO GALICJI
PRZED PIERWSZĄ WOJNĄ ŚWIATOWĄ

Postać greckokatolickiego metropolity Lwowa Andreja Szeptyckiego (właśc. Romana Aleksandra Marii) (1865-1944) obrosła już legendą. W wiadomości historycznej Polaków, Ukraińców, Białorusinów, Rosjan postać ta doczekała się wielu rozbieżnych ocen. Nauka z trudnością oczyszcza jego sylwetkę z balastu uprzedzeń, mitów, nieporozumień.

Bardzo aktywnie działający w dziedzinie religii, kultury i polityki biskup, wyrosły z polskiego środowiska, obywatel Drugiej Rzeczypospolitej, doczekał się w Polsce tylko jednego, i to nieprzyjaznego biografę (E. Prus)¹.

Jeszcze do niedawna o metropolicie Szeptyckim trudno było mówić swobodnie na Ukrainie i w Polsce. Czasy się zmieniły. Skazana na zapomnienie lub okaleczenie pamięć historyczna powraca. Dzieło i życie Szeptyckiego, odgrywające ważną rolę w przeszłości dwóch narodów – ukraińskiego i polskiego – stały się przedmiotem niezależnych studiów i poszukiwań naukowych. A są to poszukiwania bardzo potrzebne. Dyskusja wokół Szeptyckiego jest, w istocie, dyskusją nad całokształtem stosunków polsko-ukraińskich na przestrzeni pierwszej połowy XX wieku. Szeptycki przez blisko pół stulecia był świadkiem i aktywnym aktorem, czasem wręcz reżyserem wydarzeń, które decydowały o losie obu sąsiadujących narodów². I tylko obiektywne naukowe badania mogą odsłonić prawdziwy obraz jego myśli oraz poczynań. Do-

---

¹ A. Zięba, *Metropolita A. Szeptycki*, „Kwartalnik Historyczny”, 42(1985), nr 4, s. 885.

² T. N. Że, *O metropolicie Szeptyckim w Krakowie i Lwowie*, „Znak”, 42(1990), nr 10/11, s. 180.

kładne odczytanie treści zawartych w dokumentach, materiałach dotyczących życia i działalności metropolity Szeptyckiego oraz jego dzieł, w tym też listów pasterskich, pozwoli zrozumieć głębiej tę postać.

Kim był metropolita Szeptycki? Urodził się 29 VII 1865 r. w Przyłbicach niedaleko Lwowa, który ówczesnie należał do Austro-Węgier. Matką jego była córka wybitnego komediopisarza polskiego Aleksandra Fredry. Ojciec – Jan Szeptycki – pochodził z hrabiowskiego rodu, który niegdyś, przed polonizacją, był rodem ruskim (ukraińskim).

Andrej Szeptycki był nie tylko znakomitym teologiem i filozofem, lecz także nieprzeciętnym pisarzem swoich czasów.

Listy pasterskie metropolity stanowią dopełnienie jego życiorysu oraz działalności duszpasterskiej, a także są niezaprzeczalnym dowodem talentu pisarskiego. Obejmują one większą część dorobku biskupa. Łącznie napisał on około 170 listów. Drukowano je w periodykach religijnych lub wydawano jako samodzielne pisma ulotne.

Listy pasterskie miały charakter programowy. Były skierowane do różnych grup społecznych, nad którymi metropolita sprawował swą pieczę duszpasterską. Zwracał się on z pouczeniem i napomnieniem do wszystkich wiernych; do młodzieży i starszych, do inteligencji i duchowieństwa, do chłopów i robotników.

Aby lepiej zrozumieć specyfikę listów pasterskich Szeptyckiego, należy kilka słów poświęcić początkom i tradycji epistolografii. Forma listu znana była już w literaturze starożytnej, jak o tym świadczą przechowane do naszych czasów listy Platona, Arystotelesa, Cyserona, Seneki³. Listy pasterskie pojawiły się w czasach wczesnego chrześcijaństwa. Pierwszymi nadawcami takich listów byli apostołowie: Piotr, Paweł, Jan, Jakub, a ich odbiorcami pierwsze gminy chrześcijańskie.

Jako rodzaj literacki list nie był uprzednio doceniany, panowało bowiem przekonanie, że służy on celom praktycznym i względy literackie nie są przyczyną jego powstania ani nie decydują o jego znaczeniu. A. Deissmann różni: a) listy o znaczeniu literackim (*epistolae*), które są rodzajem literackim tak, jak dramat czy dialog, celem zaś listu jest stać się własnością ogółu, a treść zawiera kwestie interesujące ogół, a nie jednostkę; b) list w znaczeniu popularnym (*litterae*) nie ma nic wspólnego z literaturą w ścisłym znaczeniu tego słowa. Służy on do porozumienia się piszącego z adresatem. Przeznacze-

---

³ *Podręczna Encyklopedia Biblijna*, red. ks. E. Dąbrowski, t. I, Poznań–Lublin 1961, s. 727.

nie jego jest z natury prywatne, a forma odręczna, niedbała; odbiegająca od wzorców literackich. Zastosowując to rozróżnienie do listów apostołów, Deissmann doszedł do wniosku, że należą one do rodzaju mieszanego, mającego pewne cechy wspólne z *epistolae*, a pewne z *litterae*. Takie listy znane są zresztą z epistolografii starożytnej⁴.

Listy pasterskie Szeptyckiego nawiązują swoją formą do listów apostołów. Są one opatrzone adresem wiernych, do których są skierowane, a także zawierają imiona nadawcy. Rozpoczynają się słowami pozdrowienia, a kończą błogosławieństwem. Jednak nie wszystkie listy pasterskie metropolity spełniają ogólne zasady epistolografii, niemniej funkcjonują jako listy pasterskie.

Według encyklopedii kościelnej listy pasterskie są to odezwy publiczne pasterzy, pisane na początek wielkiego postu lub przy innych ważnych okolicznościach. Zawierają one przestrogi, napomnienia, pouczenia, a także wytyczają obowiązki wiernych⁵.

Listy pasterskie biskupa Lwowa ze względu na odbiorcę można podzielić na trzy grupy: 1. adresowane do duchowieństwa; 2. do duchowieństwa i wiernych łącznie; 3. do wiernych jako ogółu i do poszczególnych grup społecznych⁶.

Programowy charakter mają listy skierowane do duchowieństwa. Dotyczą one spraw największej wagi. Poruszają problemy katechizacji, duszpasterstwa wśród wiernych, a także podają zakres obowiązków duchowieństwa.

Niemal połowa listów pasterskich jest adresowana do wiernych. Zachęcają one do wspólnej modlitwy w rodzinie, do czytania Pisma św. i literatury o tematyce religijnej oraz do zgłębiania prawd wiary.

Osobne miejsce wśród pism metropolity zajmują listy pasterskie do poszczególnych grup i stanów społecznych. Na ich podstawie można stwierdzić, że Szeptycki dobrze orientował się w sprawach i potrzebach swoich wiernych. Wśród nich byli Polacy obrządku greckiego. Do nich również niejednokrotnie zwracał się metropolita.

Inspiracją dla tematyki jego listów często bywały ważne momenty roku liturgicznego: wielki post, Wielkanoc, Boże Narodzenie.

Godnym uwagi jest sposób, w jaki Szeptycki pisał swe listy. Warto tu podkreślić ogólną prawidłowość wykładu, argumentacji oraz zakończenia każdego listu, a także moc i wyrazistość słów, trafność wypowiedzi.

---

⁴ Tamże.

⁵ *Encyklopedia Kościelna (podręczna)*, red. Z. Chełmiński, Warszawa 1911, s. 360.

⁶ J. B o c i a n, *Pastyrski lysty Mytropolity Andreja (literaturnyj ohlad)*, „Bohoslovnia”, 4(1926), s. 148.

Biskup J. Bocian porównywał listy pasterskie Szeptyckiego do kazań misjonarza, który mówi lekko, z wielkim zapałem i jest w stałym kontakcie ze słuchaczami, stara się ich zainteresować, poruszyć albo przekonać; nie podaje suchych definicji teologicznych, lecz opisowo stara się wyjaśnić prawdy wiary; przykłady bierze z życia, z historii⁷.

Styl tych listów można określić jako popularny. Charakteryzuje się on takimi cechami, jak: praktyczność, prostota, minimalna ilość wyrazów abstrakcyjnych, pojęć ogólnych, czysto teoretycznych. Nie wszystkie jednak mają typową formę. Czasami były pisane w pośpiechu, lecz zawsze wykazywały ogólną ogładę i prawidłowość stylistyczną.

Językowa strona listów pasterskich wymaga dokładnego i szerokiego studium, a przede wszystkim zapoznania się z rozwojem ukraińskiego języka literackiego w ówczesnej Ukrainie Zachodniej, czyli w Galicji Wschodniej.

Na terenie Galicji, która była częścią Austro-Węgier, ukraiński język literacki rozwijał się inaczej aniżeli na terenach Ukrainy Wschodniej, znajdującej się w granicach monarchii rosyjskiej. Było to spowodowane podziałem kraju między dwa mocarstwa, z których każde narzucało własną kulturę i język. W konsekwencji rozwój języka został zahamowany. „Czynników hamujących swobodny i normalny rozwój języka było kilka. Ukazem carskim z 1876 roku zakazano na terenie carskiej Rosji druku dzieł naukowych i publicystycznych w języku ukraińskim, pozwolono drukować tylko utwory literatury pięknej, które wydawano najczęściej, stosując ortografię rosyjską. Wpłynęło to na nierównomierny rozwój języka ukraińskiego, rozwijał się głównie język literatury pięknej, natomiast język nauki, publicystyki i prasy był zaniedbany”⁸.

Na terenie cesarstwa austro-węgierskiego literacki język ukraiński rozwijał się w innych warunkach, dających nieco więcej swobody.

Ukraińcy galicyjscy „posługiwali się najpierw «ЯЗИЧИМ», czyli mieszaniną elementów ukraińskich z cerkiewno-słowiańskimi, rosyjskimi, polskimi, ukształtowaną jeszcze w XVII i XVIII wieku. «ЯЗИЧИЄ» to stało się językiem wykładowym utworzonej przez Józefa II na uniwersytecie lwowskim katedrze dla «Rusinów»”⁹. Tym charakterystycznym językiem drukowano czasopisma, np. „Діло”, „Слово” w latach 1861-1865.

Chociaż sam język się rozwijał, to jednak przez długi czas pisownia etymologiczna pozostawała niezmienna. W ten sposób „ЯЗИЧИЄ” pod postacią

⁷ Tamże.

⁸ S. H r a b e c, *Zarys historii języka ukraińskiego od końca XVII wieku do czasów najnowszych*, Warszawa 1956, s. 390.

⁹ Tamże.

starej pisowni zadomowiło się w Galicji jako mowa „ruśka”. Sprzyjał temu ruch polityczny zwany „moskofilstwem”, który w Zachodniej Ukrainie miał wielu zwolenników w ród inteligencji i duchowieństwa.

Mówiąc o zasadach ówczesnej ukraińskiej pisowni, trzeba zaznaczyć, że istniało w niej dużo rozbieżności, przede wszystkim w fonetyce i w morfologii. Czasopisma w Galicji używały pisowni etymologicznej, a jej cechami były m. in.:

a) używanie dwóch różnych liter na oznaczenie tej samej samogłoski [и] np.: котрыхъ, жити, труды, умирати;

b) zachowanie znaku twardego, np.: судъ, Ісусъ;

c) samogłoskę [i] z etymologicznego [ě] oznaczano literą ѣ, np.: дѣло, всѣ;

d) litery ê, ô używano do oznaczania sekundarnej samogłoski [i], np.: дѣмъ, сѣмъ. W tym wypadku nad *o*, *e* stawiano daszek zwany pajetykiem¹⁰. Do zwolenników etymologicznej pisowni w Galicji należeli m.in. M. Maksymowycz oraz znany pisarz P. Kulisz.

W latach dziewięćdziesiątych XIX wieku pisownia fonetyczna wzięła górę nad etymologiczną. Pisownia ta od 1895 roku, zwana od nazwiska głównego redaktora słownika „желехівкою”, była używana w szkołach. Jej popularyzacji sprzyjał podręcznik S. Stockiego i F. Gartnera *Ruśka hramatyka*, wydany w 1893 roku.

Pomimo wysiłków ukraińskich językoznawców na przełomie XIX i XX wieku nie było jeszcze jednego literackiego języka ukraińskiego. „Pozostanie części terytorium ukraińskiego w składzie innego państwa, najpierw Austrii, a potem Polski, nie mogło nie wpłynąć na wytworzenie się nieco odmiennych norm językowych, oderwanych od głównego nurtu rozwoju języka na pozostałych obszarach kraju”¹¹.

Pisarze Galicji posługiwali się własną, przez siebie przyjętą odmianą języka ukraińskiego, a często wręcz swoją własną gwarą. I. Franko – jeden z największych pisarzy Zachodniej Ukrainy – używał również form gwarowych. Język jego wczesnych utworów jest dobrym przykładem stanu ówczesnego ukraińskiego języka literackiego w Galicji¹².

Inteligencja ukraińska, skupiona głównie we Lwowie, rozmawiała tzw. galicyjską lub lwowską koine, która powstała na bazie dialektu naddniestrzań-

¹⁰ M. A. Ż o v t o b r i u c h, *Mova ukrajińskoï periodycznoji presy*, Kyjiv 1970, s. 57.

¹¹ M. P i l i ņ s k i, *O kulturze języka na Ukrainie*, „Poradnik Językowy”, 1970 nr 6, s. 366.

¹² J. O h i j e n k o, *Istorija ukrajińskoj movy*, Kyjiv 1995, s. 183.

skiego. Jego cechą charakterystyczną był też duży wpływ gwar oraz języka polskiego. Nawet periodyki w zachodniej Ukrainie używały form i wyrazów zaczerpniętych z dialektów zachodnich. Wpływy polskie były nieuniknione ze względu na bliskość geograficzną i przynależność do jednego zespołu państwowego.

W Galicji inteligencja była co najmniej dwujęzyczna (ukraiński i polski) lub trójjęzyczna (ukraiński, polski i niemiecki). To oczywiście odbiło się na ukraińskim języku literackim, który chętnie zapełniał luki istniejące w leksyce zapożyczeniami z języków sąsiednich, a zwłaszcza z języka polskiego. „Ukraińscy pisarze i twórcy kultury, których większość swobodnie władała językiem polskim, zapożyczali wzorce polskiego języka literackiego i potocznego, wykorzystując je w swoich utworach, oratorskich wystąpieniach itd. Znajomość języka polskiego była konieczna w kontaktach z administracją. Nawet najbardziej utalentowani pisarze nie mogli uniknąć wpływów polskich. W ich utworach spotykamy polskie słowa i zwroty na równi z formami utworzonymi w duchu czystej narodowej fonetyki”¹³.

Język listów pasterskich metropolity Szeptyckiego, podobnie jak język pisarzy galicyjskich i twórców kultury tego czasu, zawiera wiele zapożyczeń z języka polskiego, a także cerkiewno-słowiańskiego i nawet rosyjskiego. Nie brak też w języku listów form gwarowych i archaicznych.

Franko tak pisał: „Szeptycki pisał swoje listy językiem galicyjskim. Nie stronił od dialektyzmów, co było rzeczą niesłychaną dla dostojników cerkiewnych [...]”¹⁴.

Oczywiście, język Szeptyckiego, jak język każdego pisarza, ma indywidualne cechy¹⁵. Jednak każdy twórca dostosowuje się do istniejących już zwyczajów, norm językowych i stylistycznych.

Różnice językowo-stylistyczne pomiędzy tekstami zależą głównie od trzech czynników: 1. przynależności do odmiany prozaicznej lub poetyckiej; 2. od indywidualnych właściwości językowych, umiejętności i upodobań twórcy; 3. przynależności do określonej odmiany językowo-stylistycznej. W wielu wypadkach istotne są też czynniki geograficzne, decydujące o używaniu przez

---

¹³ D. B u d n i a k, *Adaptacja wyrazów polskich we współczesnym ukraińskim języku literackim*, Opole 1993, s. 28.

¹⁴ *Zibrani tvory u 50-ty tomach*, t. XLV, Kyjiv 1956, s. 378.

¹⁵ Por. Z. K l e m e n s i e w i c z, *Jak charakteryzować język osobniczy? w: t e n ż e, W kręgu języka literackiego i artystycznego*, Warszawa 1961, s. 208.

twórców regionalizmów¹⁶, związanych z miejscowym podłożem językowym. W języku Szeptyckiego ten czynnik jest bardzo widoczny.

Kształtowanie językowo-stylistyczne wypowiedzi może polegać na wykorzystaniu różnych zasobów i struktur językowych, a więc zarówno słownictwa, jak i fonetyki, morfologii, składni¹⁷.

Najwięcej elementów wyróżniających język i styl utworów metropolity Lwowa znajduje się w słownictwie listów pasterskich. Chodzi tu przede wszystkim o zasób wyrazów specjalnych, które można nazwać „religijnym słownictwem zawodowym”. Są to wyrazy należące do złoza leksyki ogólnej oraz odpowiednie połączenia frazeologiczne i przenośnie.

Kryterium wyodrębniania stanowił fakt przynależności wyrazu do terminologii, określającej podstawowe pojęcia związane z religią¹⁸ i działalnością Cerkwi, takie jak:

a) wyrazy określające postacie i wyobrażenia ze świata materialnego i pozamaterialnego: Всевышний, служитель, Архіерей, Дух Святой;

b) nazwy świąt i obrzędów: Воскресеніє, свята литургія, Пасха;

c) nazwy czynności i ceremonii związanych z kultem religijnym: перекрестити ся, помолити ся, служити, сповѣдати ся, посвящати;

d) nazwy rekwizytów używanych w świątyni: риза, катехизмъ, престолъ;

e) nazwy miejsc przebywania w świecie niematerialnym: небо, пекло;

f) wyrazy określające miejsca przebywania, które są związane z życiem religijnym: церква, храмъ;

g) nazwy zgromadzeń i bractw: брацтво, духовенство, чинъ;

h) nazwy cech i wyników czynności związanych z tradycją chrześcijańską i działalnością Cerkwi oraz nazwy stanów duchownych: ласка.

Podział rzeczowy słownictwa jest trudny ze względu na to, że granice pomiędzy wyodrębnionymi klasami są nieostre. Niektóre wyrazy mogą być zaliczane do kilku różnych grup znaczeniowych (semantycznych).

Do słownictwa religijnego zaliczyć można też wyrazy przynależące do tej terminologii tylko ze względu na występowanie w charakterystycznych połączeniach frazeologicznych¹⁹, jak np. кровавый потъ, бѣль душѣ, раби твои, Отець наш. Wzbogacają one wielokrotnie podstawowe środki leksy-

¹⁶ I. S z l e s i ń s k i, *Charakterystyka językowo-stylistyczna prozy kaznodziejskiej XVII wieku*, Łódź 1978, s. 8.

¹⁷ Tamże, s. 9.

¹⁸ Tamże, s. 14.

¹⁹ Tamże, s. 14.

kalne, jakimi są wyrazy stanowiące „religijne słownictwo zawodowe” listów pasterskich.

Pojęcia z zakresu terminologii religijnej najczęściej występują w połączeniach ze stałymi epitetami, co stanowi podstawę tworzenia związków frazeologicznych. Pomnażają one wielokrotnie zasób środków wyrazu, charakterystycznych dla tekstów o tematyce religijnej. Niemal każdy wyraz należący do terminologii specjalnej wchodzi w skład kilku związków frazeologicznych²⁰, np. Богъ, Отець, храмъ.

Charakterystycznymi elementami listów pasterskich metropolity są cytaty z Pisma św. Podaje on je w języku staro-cerkiewno-słowiańskim, który był mową sakralną od czasów Rusi Kijowskiej.

Obok terminologii religijnej, stanowiącej złoże podstawowe, w tekstach listów pasterskich występuje słownictwo i frazeologia potoczna, a także zapożyczenia z języka polskiego, archaizmy, dialektyzmy, elementy języka staro-cerkiewno-słowiańskiego.

W systemie leksykalnym listów Szeptyckiego występuje stosunkowo duża ilość polonizmów nie adaptowanych, np. розривки, обронца, визитація, чиж, рожний, ушанованіє, потрафивъ, архимандрита. Metropolita używa też bardzo często elementów języka staro-cerkiewno-słowiańskiego, np. благогать, спужитель, спасеніє, достоинство, убожество, предложити, храмъ, воздухъ, жертва, i leksyki gwarowej, np. най пѳйде, рѳжний, слезы, однакож, ба, же, oraz form archaicznych, np. если, сего, веселе, супокѳйно.

W zakresie fonetyki najbardziej znamienymi cechami listów są takie jak: a) szersze występowanie *l* epentetycznego, np. словлянин; b) zachowanie dawnych form: она, оно, отвирати bez poprzedniej spółgłoski protetycznej; c) występowanie etymologicznej samogłoski *o*, np. богацтво; d) w sylabie otwartej dawne *r** przeszło w *ri*, np. пріятель.

W systemie morfologicznym listów Szeptyckiego, zauważamy następujące zjawiska: a) użycie archaicznych form zaimkowych, np. моего, твоего, ему, той; b) występowanie nie zrośniętego z czasownikiem i luźnego w zdaniu zaimka zwrotnego, np. знайде ся, моглисте ся научити; c) zachowanie archaicznych i gwarowych jednocześnie form imiesłówów przymiotnikowych na -чи, np. помочи, остеречи oraz czasowników posiłkowych: есть, суть; d) rzeczowniki II i III deklinacji w Cel. i N. l.p. mają końcówkę -ови, np. любви, синови, чоловікови; e) zachowanie archaicznej końcówki -и

---

²⁰ Тамże, s. 184.

w rzeczownikach na -ість, np. (Cel.) до певности, (N.) цій певности; f) rzeczowniki III deklinacji w N. l.p. mają archaiczne końcówki -ію, np. смертію, помочію; g) brak podwojenia poprzedniej spółgłoski w rzeczownikach rodzaju nijakiego, które dawniej w języku rosyjskim miały końcówki -іє, -іє, np. жите, гіле; h) częste użycie przysłówków: лите, гіле; j) przymiotniki w stopniu wyższym mają archaiczną końcówkę -ѣйший, np. найсвятѣйший; k) zaimki osobowe mają enklityczne i proklityczne formy np. вороги го привдѣли; l) czasowniki 3 os. l.p. w czasie teraźniejszym mają ściągniętą formę, np. розглядаєт, пропадаєт. Wszystkie te wyżej wymienione cechy trudno jednoznacznie zaklasyfikować. Są one na ogół archaiczne i gwarowe jednocześnie.

W składni listów Szeptyckiego widzimy:

a) w zdaniach oznajmujących przy czasownikach znaczeniowo przechodnich występuje przyimek *о* łączący się z rzeczownikiem w Msc. l.p., np. *О то лишь иде щобъ, ясно зрозумѣти...*

b) często występują zdania złożone podrzędnie i współrzędnie.

W zakresie fonetyki, morfologii i składni w pismach Szeptyckiego widać tendencje charakterystyczne dla ukraińskiego języka literackiego w ówczesnej Galicji. Drukowano je według zasad pisowni etymologicznej, odznaczającej się użyciem twardego znaku, zachowaniem dwóch liter na oznaczenie jednej samogłoski *и*, a także liter *о*, *е*, *и* z daszkiem zwanym 'pajerykiem' na oznaczenie samogłoski *і*.

Do osobliwości leksykalnych listów pasterskich Szeptyckiego należy duża ilość polonizmów, archaizmów, form gwarowych. Ta specyfika ukraińskiego języka nie była obca też innym ukraińskim pisarzom tego czasu, tworzącym pod zaborem austriackim. Szeptycki pisał tak, jak wszyscy wówczas pisali, jednak cechą wyróżniającą jego listów pasterskich było stosowanie terminologii religijnej, co jest zrozumiałe ze względu na treść.

W miarę rozwoju ukraińskiego języka literackiego w Galicji oraz ujednoczenia norm pisowni zmieniał się też w pewnym stopniu język ukraiński, którym posługiwał się metropolita lwowski. Jego listy, które powstały po 1918 roku, są już pisane według zasad pisowni ogólnoukraińskiej. Czy bardzo się różni ten język od języka listów pasterskich, jaki został omówiony wyżej, a więc języka używanego przez biskupa przed I wojną światową? To pytanie wymagałoby szczegółowej analizy porównawczej dzieł autora, należących do różnych, a przynajmniej dwóch okresów jego życia, tzn. przed I wojną światową i po niej.

THE LANGUAGE OF THE PASTORAL LETTER
OF METROPOLITAN BISHOP A. SZEPTYCKI
IN VIEW OF THE UKRAINIAN LITERARY LANGUAGE OF GALICIA
BEFORE WORLD WAR ONE

S u m m a r y

The paper seeks to analyze the language of the pastoral letter of Metropolitan Bishop A. Szeptycki in view of the Ukrainian literary language of Galicia before World War One.

The Bishop of Lvov have earned many divergent evaluations in the consciousness of Poles, Ukrainians, Byelorussians, and Russians. Only objective scientific research may unveil a true image of his thoughts and deeds. A. Szeptycki was only a theologian and philosopher, but also an outstanding writer in his times.

The pastoral letters of the Metropolitan complete his lifetime and pastoral activity, and prove his literary talent. They embrace the greater part of the Bishop's literary output. Their form draw on to the pastoral letters of the Apostles, and are addressed, above all, to the clergy. The letters were often inspired by the moment of the liturgical year, as well as by some significant social events.

It is worth noting how Szeptycki wrote his letters, and it is worth stressing the general regularity of his interpretation, argumentation, and the manner in which he concluded each letter. His words are powerful and expressive, and his statements well-chosen.

The style of those letters may be defined as popular. It is characterized by the following attributes: simplicity, practicality, minimal number of abstract expressions, general and purely theoretical concepts.

The linguistic part of the pastoral letters reflects to an extent the then circumstances of the Ukrainian language used in Galicia before World War One. Each writer adjusts himself to the extant linguistic-stylistic norms. Obviously, Szeptycki's language, like the language of each writer, has its individual features. The largest number of elements which make his language and style different from others are found in the Metropolitan's vocabulary, especially religious vocabulary, a fact which is comprehensible owing to the contents and character of the letters.

The characteristic elements of the Metropolitan's pastoral letters are quotations from the Scripture. He quotes them in the Old Church Slavonic language.

Apart from religious terminology, which is the underlying basis, there is colloquial vocabulary and phraseology in the letters.

What is peculiar about the pastoral letters is their great number of Polonisms, Old Church Slavonic elements, dialect and archaic forms.

As regards phonetics, morphology and syntax one can notice in the writings of Szeptycki some tendencies characteristic of the Ukrainian literary language in the then Galicia. They were printed according to the principles of etymological spelling which was considerably different from phonetic spelling. Szeptycki wrote as everybody else in that period, yet what distinguishes his pastoral letters was his application of religious terminology.

As the Ukrainian literary language developed in Galicia and the norms of spelling were made uniform, the Ukrainian language which the Metropolitan used changed to an extent as well.

Translated by Jan Kłos